

prenesti, ne pa, če to dela pisatelj skoraj brez pridržka ali če pri ločnem vezniku *ali* — *ali*, kakor pripominja ocenjevalec, dosledno zamenjuje prvi del z a.

Strinjal bi se še z vrsto drugih pripomb v oceni, ker kažejo, da prevajalec dostikrat ni znal pretehtati današnje vrednosti besede ali je ni rabil v pravi zvezi. Tako bi mu pritrnil, da ni ravno imenitno bahati se »zastran doživetij s francoskimi damicami«. Človek pa ne more razumeti, zakaj naj bi bilo nenavadno, če Grün piše *zastran*, kjer bi stalo lahko *zaradi*, ko je vendar tako pisanje popolnoma pravilno.* Beseda je za velik del slovenskega ozemlja edino domača, v takem pomenu je nista zapisala samo kakšen Vl. Levstik ali M. Kranjec, ampak še nešteto drugih in to ne samo zadnje čase — že desetletja in desetletja nazaj. Nekaj podobnega je recimo pri *zavoljo*. Za marsikoga je beseda nekam tuja in sam bi tega predloga zlepa ne zapisal, pa čeprav vem, da je čisto v redu in da pomeni prav to kakor *zaradi*. Svojeja razmerja do te besede pa ne morem šteti za avtoritativno. Kvečjemu lahko opozorim na razširjenost njene rabe, kar bo prav pisatelju, če mu gre za zvestobo samemu sebi in živi govornici, iz katere je prišel.

Skoraj tako subjektivno so sodbe, ali smejo v knjigo pogovorne oblike *bojo*, *vejo* — dodajmo še *grejo*, ki jo ocenjevalec šteje samo med potencialne nevarnosti, čeprav je bila že tolikokrat zapisana. Ne bi šel za njegovimi sklepi, češ kam lahko pridemo s tem popuščanjem narečnim oblikam. Omenil bi samo, da dopušča *dajo*, češ da je bolj blagolglasna kakor *dadó*. In vendar je s to stvarjo ravno narobe. Tista dvakratna *d* sta trda samo za oči, za uho pa je beseda s poudarkom na koncu zvoneča, da bolj skoraj ne more biti, in zato ni čudno, če je bila tolikokrat rabljena v poeziji. Če ima pa *dajo* to milost, da sme hoditi v ljudski, ali postavimo pogovorni obleki, zakaj bi je ne imeli še *bojo*, *grejo* in *vejo*. Če se zastran ene žive oblike ne misli podreti stavba slovenskega jezika, se tudi zaradi štirih ne bo. Res je, vajeni smo nekam meščanske, skoraj akademske slovenščine in nam je zaradi njene zlikanosti malo nerodno, če se kdo malo bolj po domače suka. Koliko je v takih sodbah ne samo vezanosti na to olikano izročilo, ampak tudi subjektivnega, pričata dve zapisani mnenji ob drugem prevodu Goethejevega Fausta. Eno je trdilo, da je *bojo* nekam vulgaren, drugo je sprejelo to poživitev z zadovoljstvom in s priznanjem, češ da je to dobra zamenjava za trdi *bodo*. Sicer pa to tudi ni taka prevratna novost. Tako je pisala recimo vsa Slomškova šola, ki ni bila majhna, tudi Kranjci med njimi, in to v prozi in poeziji, *bojo* je na primer rabil v pesmi tudi Gregorčič. Oblika je živa daleč naokrog po Slovenskem. Morda bi Štajerci okrepili obliko *bodo*, če bi za njih reducirani do imeli v knjižni slovenščini še poudarek na koncu. Tako pa *bojo* zmaga in ne bi dejal, kakor je zapisano v oceni, da se *bodo* tudi v pogovornem jeziku vesplošno rabi. Naravno je, da odmeva tako stanje tudi v pisavi. Tukaj je treba dovoliti malo prostosti in računati, da se »jezik spreminja kakor vse, kar je živo. Nekaj odмира, drugo nastaja in se razvija«.

L. Legiša

BOJO, VEJO...

Vse kaže, da bo moral kdo sistematično obdelati nekatere oblike atematskih glagolov v knjižni rabi, ne tako mimogrede, kakor sva to naredila z L. Legišem. Treba bo pritegniti še 2. os. dvojine in množine ter sestavljenke, v katerih so včasih bolj v rabi ene končnice, v nesestavljenkah pa druge, n. pr. dasta, daste: razdata, razdate, izdata, izdate.

Da bi bilo to res potrebno, se lahko prepriča vsakdo, ki išče v slovnici 1956 in SP 1950 pojasnila o 3. os. množ. Pri glagolu *dati* ima SP na prvem mestu *dájo*, nato *dajó* in *dadó*. Slovnica pa pravi: »Glagol *dati* ima v 3. os. mn. poleg *dadó* še obliki *dájo* (včasih tudi *dajó*...) in *dadé*.« (Str. 201.) Pri glagolu *jesti* imata oba priložnika na prvem mestu *jéjo* in na drugem *jedó*. Pri glagolu *vedeti* ima slovnica na prvem mestu *véjo*, na drugem *vedó*, medtem ko SP ne navaja nobene. Pri glagolu *biti* ima SP najprej *bódo* in potem *bójo*, slovnica pa samo *bódo*. Omenim naj še to, da obravnavata slovnica in SP oblike *bom*, *boš*,... in *bodem*, *bodeš*... kot enakovredne, le da jim SP navrže v 2. os. dv. in mn. še tretjo, namreč *bóta* in *bóte*. Z L. Legišem sva dodala v svojih prispevkih obliko 3. os. mn. glagola *iti*, ki se glasi v slovnici in SP enako: *gredó*, *gredó*, *gréjo* in *grejó*.

Prvo, kar nas preseneti, je prilična neskladnost slovnice in SP. Drugo je prisojanje enakovrednosti očitno zastarelim ali narečnim oblikam (*bodem*, *bodeš*...

bota, bote). Tretje je navajanje oblik *jejo*, *vejo* na prvem mestu, kar je mogoče razumeti kot rahel namig, da jim gre dajati prednost.

Kaj je torej prav? V jezikoslovju je zmagalo načelo, da slovníčar ničesar ne diktira, ker jezik ukazovanja ne prenese. Pazljivo zasleduje jezikovna sredstva, kakor se praviloma uporabljajo v knjižnem jeziku, in tako ugotavlja normo, ki eksistira v zavesti ljudi, pripadajočih isti jezikovni skupnosti. Slovnica ali slovar, v katerem je norma knjižnega jezika zajeta, ima normativno vrednost, to se pravi, izrazna sredstva, na ta način kodificirana, veljajo kot pravilna, kajti takšna jih je napravila splošna in mogoče dolgotrajna raba. (O pravopisu v pravem pomenu besede odločajo drugačni principi. Naš SP 1950 v neki meri nadomešča besednjak.)

Piscu je na prosto dano, da med jezikovnimi sredstvi izbira po simpatiji, izrazni moči ipd. Če je njegovo pisanje v skladu z obstoječo normo, pravimo, da piše pravilno. Pisci — in seveda tudi jezikoslovci — pa normo tudi ustvarjajo. V knjižni jezik uvajajo nova sredstva. Kar zadeva izraze, jih jemljejo iz žive govorice, jih na novo tvorijo, si jih izposojajo iz drugih jezikov ali kakorkoli že. Kar od tega preide v splošno last pišočih, registrira jezikoslovec kot novo pridobitev ali spremembo.

Jezikoslovec se potemtakem nikdar ne sme ravnati po osebnem občutku ali po naklonjenosti oziroma nenaklonjenosti do besede ali oblike. Če to načelo krši, izpostavlja knjižni jezik zmedli, pisce pa negotovosti. Pri nas smo doživeli že toliko tega, da ni treba obširno dokazovati te bridke resnice.

Če se zdaj vrnemo k oblikam, o katerih smo govorili na začetku, bomo ugotovili tole: naša priročnika, ki imata normativen značaj, ne dajeta enotnega in najboljšega pouka, ker nista dovolj trdno stala na omenjenem stališču. Oblika *jejo* je v knjižni slovenščini popolnoma tuja, *bojo*, *vejo*, *grejo* pa se le redko pojavljajo, ker jih jezikovna zavest našega današnjega kolektiva ne občuti kot izrazna sredstva knjižnega jezika. Da je to neizpodbitno res, dokazuje že samo dejstvo, da ne prodro, četudi sta jim naša priročnika na stežaj odprla vrata. Če pa sta te oblike že zabeležila, bi jih morala vsaj klasificirati. Do zdaj se je uveljavila samo oblika *dajo* in skoro popolnoma spodrinila *dado*, da o *dade* sploh ne govorimo. L. Legiša mi po krivem pripisuje moč odločanja, ko pravi, da dopuščam obliko *dajo*, češ da je bolj blaglasna kakor *dado*. Oblika *dajo* se rabi, če midva to želiva ali ne, za svojo razširjenost pa se ima najbrž res zahvaliti večji blaglasnosti kakor *dado*. Iz istega razloga se v jezikovni praksi izogibamo obliki *jejo*. Če se bodo *bojo*, *vejo*, *grejo* v naši jezikovni zavesti nehale čutiti kot neknjižne oblike (celo nekam vulgarne, kot pravi L. Legiša, da je nekdo zapisal), bodo pač prešle v knjižno rabo. Dotlej pa jih bodo pisali samo tisti, ki bi radi knjižno slovenščino čimbolj približali ljudskemu načinu izražanja, kar ima sicer v sebi zrno zdravega hotenja, vendar nas na nepravem mestu moti.

Boris Urbančič

DIALEKTIČNI ARHAIZMI

Slovensko *intrten* »trdovraten, trd, oster«. Pleteršnik navaja vzhodnoštajerski in prekmurski adjektiv *intrten* z gornjimi pomeni (*intrtna prst* »spröde, sperr, tot«, *intrtno vino* »herb, bitter«). Kljub začetnemu *in-* se zdi, da je semantično mogoče vezati to besedo s csl. *obętriti* (se), *obęjętriti*, *obęjętrjati* (se) »ardare facere«, češ. *jítřiti*, slš. *jatřit'*, *uňátrit'* »vneti se (o rani)«, polj. *jątrzyć*, ukr. *rozjatrýty sja*, gor. luž. *jětrčić so* »gnojiti se«, *jatřič* »celiti se«, *jětra* »koze«, dol. luž. *jětsiš se* »celiti se«. Ze Miklošič je v VGr. I 39 vezal to slovensko besedno družino z lit. *aitrūs* »grenek, trpek«, *aitra* »strogost vnema, poželenje«, čeprav osnova v baltščini ni nazalizirana kakor v slovanščini (glej tudi Berneker, SEW I 269 in Machek, EŠC 182). Drugega sorodstva ni, nem. *Eiter* »gnoj« ne spada v to skupino.

Slovensko *golmeš* »prevelik, neroden, aboten«. Šašel-Ramovš, Narodno blago *jeglič* : *iglič*, *jers* : *irs* itd. brez ozira na etimološko poreklo. Rinezem pred *-t-* je prav tako splošno razširjen pojav, ne glede na to, da je v vzh. štajerskih govorih tudi parazitski nosnik izredno pogosten. Oblika *intrten* bi kazala na stari particip prez. act. tipa rožna *mogota* ali rusko *vrutok* »studeneč«. Morda spada sem tudi ime studenca *Inkret* pri Presedljaju (Črni vrh), ki ga v Slovenskih vodnih imenih I 225 nisem znal zadovoljivo razložiti.

Slovensko *golmeš* »prevelik, neroden, aboten«. Šašel-Ramovš, Narodno blago iz Roža 105, navaja rožanski adjektiv *hólmeš* z gornjimi pomeni. Beseda je kljub svoji